

Fra Didak Buntić – hercegovački Mojsije

Autor Administrator

Ako spasi samo jedan život spasio si čitav svijet. A fra Didak Buntić, hercegovački Mojsije, sa svojom braćom franjevcima, najzaslužniji je za spas od sigurne smrti od gladi oko 17.000 djece... Plodna Slavonija otvorila je svoje široko srce... Evo kako je to opisao fra Marinko akota u Na im ognji tima.

Fra Didak Buntić –
spasitelj gladnih; iz Na ih ognji ta, fra
Marinko akota

Prema dr. fra Otonu Knezoviću
fra Didak Buntić najveći je i najzaslužniji sin Hercegovine te "najoriginalnija,
najjača i najizrazitija ličnost u novijoj povijesti Bosne i Hercegovine"
koja "spada u red onih rijetkih heroja i velikana stare bosansko-hercegovačke
prolosti".

Godine gladi

Izdvajajući iz obilna i
sadržajna fra Didakova životnog opusa njegovo junačko zauzimanje oko spašavanja
gladnog naroda u Hercegovini u godinama Prvog svjetskog rata, vratimo se 90
godina unazad i pogledajmo kakvo je bilo u to vrijeme stanje u Hercegovini.

„Srce mi se cijepa,
preuzvišeni gospodine, gledajući svojim vlasti-tim očima ove nemile prizore,
ove blijede i nijeme od gladi, slabosti u spodobi ljudskoj, a da im ni odakle
pomoći nema. Klonuli starci, iznemogle žene, obamrla djeca čekaju po višine dana
na onaj kilogram žita i ne dobivaju ga, nego se teturaju po kućama. Pojeli su
davno i sjeme, pojeli onog živog ajvana, povrće, korjenje i zelenu
travu..." Tako u svom pismu od 26. siječnja 1917. o gorkim danima i gotovo
bezizglednu stanju u koje je zapao narod u Hercegovini fra Didak piše austro-ugarskom
generalu Sarkotiću, poglavaru Zemaljske vlade u Sarajevu.

Slièno stanje bilo je

i koncem jeseni te godine jer fra Didak poruèuje Sarkotiaèu da u Hercegovini "vlada bijeda, glad i uslijed glada bolesti: tifus, disenterija (proljev), iznemoglost, nevjerovatni pomor djece i staraca, jer se velik dio naroda ne hrani ljudskom nego životinjskom hranom.

Kako je to užasno gledati svojim rođenim oèima, o tome ne može imati pojma, tko to vidio nije". "Nije li to Bogu plakati, presvjetli moj gospodine, da jedna èisto agrarna zemlja od gladi skapava", s tugom se fra Didak pita o uzrocima gladi u Hercegovini u pismu upućenu prijatelju dr. Isi Kravome. Uzroci gladi bili su mnogobrojni, a od najvažnijih navodimo rat i pomanjkanje radne snage, ugu, rekviziciju, slabu aprovizaciju, ali i razloge politieke naravi.

Muškarići sposobni za rad,

u nekim dijelovima Hercegovine i do 20% od ukupnog puanstva, otišli su u borbu za tuđinsku politiku i vlast. O tome svjedoèi fra Didak u pismu generalu Sarkotiaèu od 8. studenog 1916.: "Nema u nas, preuzvišeni gospodine, nijednoga sela, nijedne općine, koja nije 10% cjelokupnog svog žiteljstva pod puškom dala. A ima ih dosta, koje su 15 pa i 20%, dakle èitavu svoju mušku radnu snagu u rat poslale." Kod kuće su, dakle, ostali žene, djeca i starci, na koje je spalo obrađivanje zemlje.

Suša u Hercegovini

Hercegovinu je 1916.

godine teško pogodila suša pa se već tada moglo nazrijeti da će uskoro doći do gladi. Ništa lakše, naprè, još mnogo teže bilo je 1917. godine: od 9. travnja pa do 7. listopada nije pala kiša a ljetu je, zbog vrućih vjetrova s juga, bilo nepodnošljivo žarko. Sve su se trave i nasadi sasušili, osim ondje gdje se moglo zalijevati. Uzrok gladi bila je i rekvizicija, tj. prisilni otkup stoke po najnižim cijenama, što je Vlada nametnula zbog rata. "Ima dva vola, vodi ti jednog, ima jedan, rekvirira ti i tog jednoga. Oh!" zapisao je primjer rekvizicije fra Arkanđeo Nuiè u svom dnevniku iz 1917. godine.

"Zar ovo nije

najjadnija svjedodžba još jadnije uprave? Tako je kad narod nema svoje slobode ni svoje uprave, nego je stavljen pod tuđe skrbništvo", jasno i bez okolišanja fra Didak izrièe svom prijatelju Kraviju da je jedan od uzroka gladi, ako ne i glavni, onaj politieke naravi. To pak znaèi da je strana vlast, koja podèinjenom narodu nije dopuštala da raspolaže, upravlja, niti da u pravoj mjeri razvija svoja dobra, kriva za tadašnju glad.

Pomoć države u obliku aprovizacije

bila je vrlo malena, èak ni najmanja potrebna. To se može zaključiti iz èinjenice da narod od te

"pomoæi" nije mogao ni preživjeti. O tome fra Didak argumentirano svjedoèi u pismu generalu Sarkotia: "Bilo nam se reklo da æemo na mjesec i na glavu dobivati po 6 kg. Žita (toèno jedna treæina normalnoga). E pa dobro, pomislimo, i ako težak - komu je hljeb glavna i skoro jedina hrana - ne može raditi, moæi æe barem živ ostati. Ali šta vidimo? „Nepravedno dijeljenje hrane fra Didak stavlja pred oèi i mostarskom okruŝnom predstoj-niku: „Žandar dobiva 14 kg brašna mjesèeno; financi, radnici i željeznièari po 12 kg, èinovnici po 10 kg; graðanstvo, uèiteljstvo i sveæenstvo po 6 kg, i svi oni bez iznimke dobiju nekako i drugih životnih namirnica a seljak je kod nas traktiran - da oprostite na izrazu - kao pašèe. Ako što iza gospodarskoga stola ostane, to mu se dobaci po jedno dva kila i ništa više."

Navedeni uzroci doveli su

do takva stanja da u Hercegovini gotovo nije bilo ŝupe koju smrt nije pohodila. Smrt, uzrokovana glaðu, kosila je sve pred sobom. "Kao u jesen kad lišæe s gore pada tako i ovaj narod umire od gladi. Vas je gotovo narod u rasulu. Grozne su to muke... Drop, kora od klenovine i šišarice (tj. sjeme od divlje draèe) mlije se i jede. Narod nije u stanju ni iz kuæe izaæi od gladi", piše fra Sreæko Škorput, ŝupnik na zamjeni u ŝupi Drinovcima, u kojoj su od gladi umrle 74 osobe.

Hercegovaèki Mojsije traŝi
rješenje

Što uèiniti u takvoj

oèajnoj si-tuaciji? Bilo je bešæutnih èinovnika koji su govorili da ne znaèi ništa ako od gladi umre kod kuæe nekoliko ljudi kad na bojišnici umiru toliki. Nasuprot takvu stavu diŝe se hercegovaèki Mojsije, fra Didak Buntia, oèajan zbog gorke sudbine svoga naroda, ali u isto vrijeme i prkosan i odluèan da pod svaku cijenu obra-ni ŝivot u zaboravljenoj pokrajini, u kojoj je desetcima tisuæa visio o tankoj niti.

Fra Didak traŝi moguæa

rješenja gotovo istodobno u nekoliko smjerova: najprije otvara kuhinju za siromahe na Širokom Brijegu, u èemu ga nasljeduju i drugi fratri po Hercegovini. Zatim ustrajno kuca na vrata vlasti u Mostaru, Sarajevu i Beèu, upozoravajuæi ih na katastrofalno stanje u Hercegovini i moleæi njihovu pomoæ u hrani. Naposljetku kod prijatelja u Hrvatskoj traŝi izlaz iz slijepe ulice.

„Živjeti se ovako,

velemoŝni gospodine, ne može. Mislim, da èinim svoju duŝnost i prema narodu i prema drŝavi, kad upozorujem unaprijed one, na koje to spada. Moja namjera nije niti moŝee biti da ma kome razbijem glavu, da ma kome pravim neprilike i neugodnosti, nego jedino i samo, da nesretni naš narod, da naš težak-seljak ostane ŝiv. Paèe još manje, kako sam rekao Vama, ne traŝm, ni da ŝive, nego samo da ne samre." Tako se u pismu

mostarskom okružnom predstojni-ku fra Didak graèivito bori za svoj ugroženi narod.

Kad u Mostaru i Sarajevu

nije pronašao sluha za patnje svoga naroda, fra Didak odlazi na carski dvor u Beèu, kamo nosi sedam vrsta hercegovaèkoga kruha: sijerak, kukuruzovinu s mekinjama, karišik, proso, šilj, bar i kljenovu koru, da car vidi što je ovom narodu za hranu jedino ostalo. Jesu li se susretali fra Didak i car Karlo I., ne možemo s potpunom sigurnošæu tvrditi. Jasno nam je, međutim, da su se obojica pokazala kao veliki ljudi u teškim okolnostima u kojima su živjeli. Za cara Karla I. to je obznanjeno 2004. kada ga je papa Ivan Pavao II. Proglasio blaženim.

Ne dobivši od beèkog dvora

oèekivanu pomoæ, fra Didak se ponovno obraæa Zemaljskom upravitelju Sarkotiaeu dopisom u kojem je vidljiv njegov oèaj i razoèaranje: "Kad je ovo ovako, ja Vašu preu-zvišenost molim i zaklinjem živim Bogom, ako nam ne možete povratiti mira, ako nam nema hljeba, a Vi nam pribavite nekoliko starih lađa i nas turite niz Jadransko more i prepustite neizvjesnoj sudbini za izbjæi ovoj groznoj smrti koja nas sigurno èeka, i ja æu je osobno dijeliti i zaploviti onoj zemlji, odakle se èuje Božji glas, te evanđelje mira i pravde za sve narode male i velike najvjeæuje. Upadnemo li u ne-prijateljske ruke, mislim da æemo i tu na smilovanje naiæi, kad nam naša država neæe i ne može pomoæi. Morientes Te salutant! (Pozdravljaju te oni koji umiru!)"

Zbrinjavanje djece u Slavoniji i Srijemu.

Ne gledajuæi ni na kakve

prepreke fra Didak nakon toga poduzima i za današnie vriieme gotovo nevje-rojatan pothvat: egzodus, odnosno spasonosnu akciju zbrinjavanja tisuæa izgladnjele djece u obiteljima plodnih prekosavskih krajeva, poglavito Slavonije i Srijema. "U tadašnjim uvjetima toliku djecu odvesti u Slavoniju i naæi one koji æe ih prihvatiti i za njih se brinuti granièi s biblijskim èudom mane u pustinji ili Isusovim èudesnim umnožnjem kruha da se nahrani gladno mnoš-tvo" (dr. fra Ivan Dugandžia).

Mislim da nam je sada

jasno za što je fra Didakov životopisac Knezovia napisao sljedeæe rijeèi: "U teškim danima on je bio svome narodu poslije Boga jedina nada, obrana, pomoæ i utjeha." Deset godina nakon fra Didakove smrti posvjedoèio je to i dr. Josip Šilovia, fra Didakov suradnik, predsjednik odbora za zaštitu djece poginulih hrvatskih vojnika i hrvatski ban, koji je u presudnom trenutku fra Didaku prižio ruku i otvorio vrata Hrvatske gladnoj hercegovaèkoj djeci.-On piše o fra Didaku: "Plemenit, neustrašiv, pravi vitez bez straha i mane, on prvi u Bosni i Hercegovini zapoèinje djelo spašavanja naroda od oèigledne propasti“.

Zasluge dr. Šturm, predsjednika Središnjeg zemaljskog odbora za zaštitu obitelji mobiliziranih i u ratu poginulih vojnika u kraljevina-ma Hrvatskoj i Slavoniji, za spašavanje bosanskohercegovačke djece za vrijeme gladi 1917. godine vrlo su velike. Sudbonosno je bilo da je dr. Šturm na nagovor fra Didaka Buntića, najvjerojatnije u ljeto 1917. godine, aktivnost spomenute organizacije s područja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije proširio i na Bosnu i Hercegovinu. Time su bila otvorena vrata spasonosnoj akciji premještanja djece iz Bosne i Hercegovine u Slavoniju i druge krajeve. Kako je fra Didak stupio u kontakt sa Šturmom i Središnjim zemaljskim odborom u Zagrebu, svjedoči dr. Velimir Deželić deset godina nakon fra Didakove smrti, na komemoraciji njemu u čast, održanoj 21. veljače 1932. u prostorijama Hrvatskog katoličkog kasina na Kaptolu.

"Prvi je susret bio

kad je fra Didak Buntić za vrijeme svjetskog rata došao u Zagreb u prostorije "Narodne zaštite". Tu su bili prisutni funkcionari "Narodne zaštite", među njima i pokojni dr. Đuro Basariček. Fra Didak Buntić položio je tada na stol jedan omot. Otvorili su taj omot i našli neki predmet. Tada je fra Didak pitao: "Što je to?" Nitko nije znao odgovoriti. Jedni su rekli, da je heraklit, drugi, da je umjetno gnojivo i.t.d. Na to im je fra Didak rekao, da je to kruh, dnevna hrana naših siromašnih, vrijednih hercegovačkih seljaka. Svi su se zaprepastili. On im je na to opisivao kako Hercegovci prave kruh od kore drveća i drugih sastavina, pri tome su mu oči bile pune suza. Treći susret s fra Didakom bio je u Brodu, također za vrijeme svjetskog rata, kad je on provodio svoju veliku akciju spašavanja bosansko-hercegovačke djece. Tada ga je dr. Deželić vidio kako nosi u naručju dijete, koje je bilo polumrtvo od gladi."

Nakon pristanka Zagreba

slijedi ubrzana priprema i organiziranje smještaja djece u Slavoniji. Fra Didak piše župnicima i moli ih da prime djecu u obiteljima svojih župa. Odgovor je došao odmah, i to iznimno pozitivan. Plodna Slavonija otvorila je svoje široko srce siromašnoj i gladnoj Hercegovini. Djeca su posebnim vlakovima putovala od Mostara do Bosanskog Broda, a nakon toga domaćini su ih u Slavoniji i drugim krajevima prihvaćali i dalje vodili u svoja mjesta i obitelji koje su ih primale.

Kako su bolni bili

rastanci djece i roditelja na mostarskom kolodvoru, svjedoči dr. fra Dominik Mandić, jedan od pratitelja druge skupine djece na putu u Slavoniju: "Oni zagrljaji, ono jecanje roditelja, plaćene opomene djeci i ganutljive preporuke pratnji, svima su se nazočnim duboko usjekle u srce. "S Bogom, dušo!... Budi dobar!... Služaj novog gospodara bolje nego svoju majku!... Bog zna, hoćemo se ikada vidjeti!..." dovikivali su roditelji na rastanku svojoj djeci. I vlak je pošao... Trebalo se je rastati, ali zabrinuto majčino oko nije se moglo otkinuti od svoga miljeneta. I dok se je vlak lagano stanicom kretao, i majke su s njime uporedo trčale, da još jedamput vide milo čedo, da mu još jedamput prigugnu glasom doviknu: "S Bogom, sinko!", a pratnji: "U Božje i Vajke!"

Prihvata djece u Slavoniji

Prvi prijevoz hercegovačke djece bio je 11. rujna 1917. Nakon toga uslijedili su i drugi. Izgleda da je posljednji organizirani prijevoz djece bio 9. svibnja 1918. Slavonija je majčinski, velikodušno i srdačno prihvatila djecu iz Bosne i Hercegovine, o čemu postoje brojna svjedočanstva.

O broju djece na prehranu u Slavoniji i drugim prekosavskim krajevima od 1917. do 1919. godine nema jedinstvenih stavova. Ovdje donosim službeni podatak, koji je objavio Središnji zemaljski odbor u Zagrebu: "Iz Istre bilo je od ove djece 2.224-tvoro na prehranu; iz Dalmacije 1.466, iz Bosne i Hercegovine 12.270, a iz Slovenije 389." Sigurno je, među tim, da su roditelji djecu u Slavoniju vodili i na druge načine, dakle privatno, što pak nije bilo evidentirano. Zbog toga se neke pretpostavke kreću i do brojke od 17.000 spašene djece (dr. fra Andrija Nikić). Naravno, djeca nisu bila samo iz Hercegovine nego i iz Bosne. Nemojmo, među tim, zaboraviti činjenicu da nisu spašavana samo djeca koja su otišla na prehranu u Slavoniju, nego su slanjem žita iz Slavonije spašavana i djeca, odnosno narod koji je ostao u Hercegovini.

Nije potpuno razjašnjeno koliko se djece vratilo u Hercegovinu, a koliko ih je zauvijek ostalo u Slavoniji. Prema izvorima iz Središnjeg zemaljskog odbora svojim kućama vratilo se 9.451 dijete, a kod dobročinitelja je ostalo 2.819.

Da je fra Didak Buntić bio čovjek široka srca za svakog čovjeka, mogla su se osvjedočiti i djeca drugih vjera i nacija, kao npr. srpska i muslimanska, koju je fra Didak spašavao isto kao i djecu hrvatske nacionalnosti. O tome postoje brojna i potresna svjedočanstva. Ovdje donosimo podatak koji u Sarajevskom listu, u opisu treće skupine djece na putu za Slavoniju, donosi dr. Eugen Sladović: "Ono dvoje djece srpsko-pravoslavne vjeroispovijesti dovela sama mati na kolodvor u Mostaru te moli i zaklinje fra Didaka nek ih uzme i vodi, i on joj nije mogao odbiti molbe. Fra Didak mi je često putem spominjao, da mu je to dvoje pravoslavne djece više na brizi nego sva ostala djeca te je to čitavim putem i djelom pokazivao, pazeći da im ništa ne smanjka." Takav je bio i prema djeci muslimanske vjeroispovijesti.

Pobjeda života

Na koncu se postavlja pitanje: Koje mjesto među drugim velikim djelima fra Didaka Buntića pripada

ovoj akciji spašavanja naroda u Hercegovini od gladi? Njome "kao da je okrunio svoje životno djelo; iako je poživio još tri godine iza rata i djelovao vrlo predano za dobro naroda i svoje provincije, i kao provincijal i narodni poslanik, ništa nije moglo doseći veličinu ovog spasilačkog čina u krajnjoj nevolji. On mu je i zaslužio naziv "spasitelj sirotinje" (dr. fra Ignacije Gavran).

Što je to akcija značila za hercegovački narod, svjedoči Ante Pandžić, jedno od tisuća djece koje je fra Didak spasio od gladi: "Ja sam živ i to je moj govor o fra Didaku Buntiću", te dodaje: "Ne samo ja, nego i mojih pet sinova i dvadeset i sedam unuka..." "Tisuće, mnoge tisuće živih Hercegovaca – toliko je živih spomenika tom velikom čovjeku koji je bio i ostao utjelovljenje Hercegovine, njezine snage i njezi-ne patnje" (dr. fra Ivo Bagarić).

Na kraju je pobijedio život. Pobijedili su zaljubljenici u život, na čelu s fra Didakom Buntićem. Zato s potpunim pravom možemo reći: evo najsajnije epizode u povijesti Hercegovine! Evo prekrasna sadržaja za našu mlade! Evo lika za ugledanje! Evo uzora i primjera kako se evanđeoska riječ pretače u djela i kako se konkretno živi ljubav prema Bogu i čovjeku!

Promatrajući spomenutu slavnu epizodu iz prošlosti i svoju sadašnjost, nama se zanimljiva paralela: ona zemlja Hercegovina, koja u jednom iznimno teškom povijesnom trenutku nije mogla othraniti svoje gladne djece, u vremenu u kojemu mi živimo u svoje krilo ne prima samo tisuće nego i milijune duhovno gladnih iz cijeloga svijeta. Fra Didak je Zemaljskom upravitelju Sarkotiću poručio: "Morientes te salutant" (Umirući te pozdravljaju), a cijela Hercegovina, ali i drugi krajevi, zahvalni i ponosni danas kliče fra Didaku: Videntes te salutant! – Živi te pozdravljaju, fra Didače!

*

* *

Fra Didak je rođen u Ploču 9. listopada 1871., a umro u Etluku 3. veljače 1922. Nakon završenog studija u Innsbrucku bio je profesor (1895. - 1919.) i ravnatelj (1910. - 1919.) gimnazije u Širokom Brijegu, graditelj Širokobriješke bazilike (početak gradnje 1905.), utemeljitelj hrvatskih seljačkih ško-la (1911. - 1917.), pokretač gospodarskog razvoja Hercegovine, član Središnjeg odbora i predsjednik Mjesnog odbora Hrvatske narodne zajednice u Širokom Brijegu, spasitelj gladnih i siromašnih (1917. - 1919.), provincijal Hercegovačke franjevačke provincije (1919. - 1922.), branitelj ugroženih prava naroda u Hercegovini i narodni zastupnik u beogradskoj skupštini (1920. - 1922.).

Kratki i vrlo lijepi prikaz Didakova života na youtube

<https://www.youtube.com/watch?v=7ZTxUgo1em8>